

Konjunkturbildet

9/2001

1. Hovedtrekk

Svak utvikling internasjonalt

Den økonomiske veksten **internasjonalt** har avtatt markert gjennom innværende år. I både USA og Japan var BNP-veksten negativ fra 2. til 3. kvartal i år, mens det var nullvekst i euroområdet. Tilgjengelig konjunkturstatistikk tyder på at den svake utviklingen har fortsatt inn i 4. kvartal. På bakgrunn av fortsatt svake vekstutsikter har flere sentralbanker redusert styringsrentene ytterligere siden Konjunkturbildet i slutten av oktober. Prisingen i pengemarkedene kan imidlertid tyde på forventninger om at rentebunnen internasjonalt snart er nådd, og at styringsrentene vil bli justert opp gjennom neste år.

Beskjeden vekst i fastlandsøkonomien i 3. kvartal

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall har også veksten i **den norske fastlandsøkonomien** avtatt hittil i år. Fra 2. til 3. kvartal økte BNP for Fastlands-Norge sesongjustert med 0,3 pst., mot 0,5 pst. kvartalet før. En markert nedgang i eksporten av tradisjonelle varer og i bruttoinvesteringene i Fastlands-Norge bidro til å dempe veksten. Husholdningenes etterspørsel viste derimot fortsatt vekst. Det private konsumet økte svakt, og den sterke veksten i boliginvesteringene fortsatte. Også offentlig etterspørsel økte. Som følge av en markert sesongjustert vekst i petroleumsproduksjonen, økte samlet BNP med 0,9 pst. fra 2. til 3. kvartal.

Noe svakere etterspørsel etter arbeidskraft

Den moderate veksten i norsk økonomi ser ut til å ha fortsatt i 4. kvartal. Varekonsumet tok seg noe opp fra september til oktober, og nedgangen i eksporten av tradisjonelle varer ser nå ut til å ha stoppet opp. På den annen side var importen av tradisjonelle varer sesongjustert om lag uendret fra september til oktober, noe som tyder på en relativt moderat utvikling i innenlandsk etterspørsel. I tillegg har det vært en klar nedgang i ordrereservene i byggenæringen, noe som trekker i retning av lavere aktivitet i denne næringen framover.

Konsumprisveksten under 2 pst.

Sysselsettingen har vært relativt stabil hittil i år, mens både AKU-ledigheten og den registrerte ledigheten har tatt seg noe opp de siste månedene. Det er særlig innenfor reiseliv, varehandel og IT at ledigheten har økt. I tillegg har det vært en klar nedgang i antall ledige stillinger annonsert i media, noe som underbygger bildet av lavere etterspørsel etter arbeidskraft.

Rentereduksjon fra Norges Bank

I november var tolv månedersveksten i **konsumprisene** 1,8 pst., ned fra 2,2 pst. i oktober. Det var i hovedsak utviklingen i elektrisitet- og bensinprisene som bidro til denne nedgangen. Korrigert for utviklingen i avgifter og energipriser var tolv månedersveksten i konsumprisene uendret på 2,5 pst. i november.

Norges Bank satte styringsrentene ned med 0,5 prosentpoeng, til 6,5 pst., på hovedstyremøtet 12. desember. Med uendret rente er det nå, slik Norges Bank ser det, mer sannsynlig at inflasjonen på to års sikt blir lavere enn 2½ prosent enn at den blir høyere. Norsk tremåneders **pengemarkedsrente** har vært relativt stabil den siste måneden, men falt noe i etterkant av rentebeslutningen. Renten på tiårs statsobligasjoner har derimot tatt seg klart opp i samme periode, etter å ha falt med over ett prosentpoeng fra midten av juli til begynnelsen av november. Rentedifferansen mellom norske og tyske tiårs statsobligasjoner har ligget stabilt rundt 1,4 prosentpoeng den siste måneden.

Prisen på råolje har avtatt noe den siste måneden, til om lag 18 USD pr. fat. OPEC har varslet et kutt i sine produksjonskvoter på 1,5 mill. fat pr. dag fra 1. januar under forutsetning av at ikke-medlemsland, deriblant Norge, reduserer produksjonen med til sammen 0,5 mill. fat pr. dag.

Industriens effektive kronekurs har svekket seg noe den siste måneden, og er nå i underkant av 4 pst. sterkere enn ved årsskiftet. Den 14. november ble kronen notert til 7,85 mot euro, som er det sterkeste nivået mot euro siden euroens introduksjon januar 1999.

Redaksjonen for denne utgaven av konjunkturbildet ble avsluttet den 12. desember 2001.

E-post til redaksjonen:
konjunkturbildet@finans.dep.no

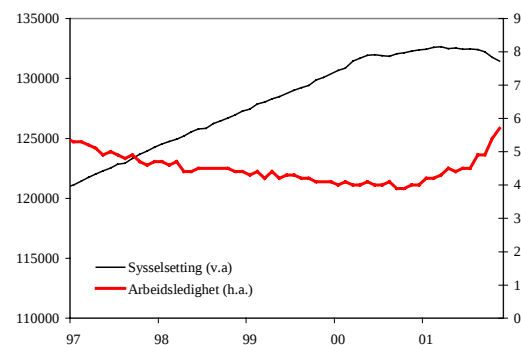
Tabell 1 Nøkkeltall for norsk økonomi. Prosentvis volumendring fra året før (om ikke annet er angitt). Anslag

	2000	Finansdep. 2002	Norges Bank 2002	SSB 2002	OECD 2002
Privat konsum	2,4	2,7	2¼	2,9	2,8
Offentlig konsum	1,4	1,5	2¼	1,6	2,2
Bruttoinvesteringer i fast kapital, Fastlands-Norge	1,4	0,8	-1½	-0,4	..
Oljeinvesteringer	-17,1	-2,3	-5	2,8	..
Fastlands-Norges etterspørsel	1,9	1,7	2	2,0	..
Eksport	2,7	3,8	2¼	2,5	1,9
- Herav: Råolje og naturgass	6,4	8,3	6	3,2	..
Tradisjonelle varer	2,1	1,4	-1	2,7	..
Import	2,5	1,9	¼	4,1	1,0
- Herav: Tradisjonelle varer	1,7	2,0	¼	4,0	..
Bruttonasjonalprodukt	2,3	2,7	2¼	1,8	2,1
- Herav: Fastlands-Norge	1,8	1,6	1½	1,5	1,2
Konsumprisindeksen	3,1	1,5	1½	1,0	1,7 ¹⁾
Årslønn	4,3	4¼	5	4,1	..
Sysselsatte personer	0,5	0,3	¼	0,0	..
AKU-ledighet, pst. av arbeidsstyrken	3,4	3,6	3½	3,9	3,7
Driftsbalanse, mrd. kroner	203,6	159,4	180	167,3	..

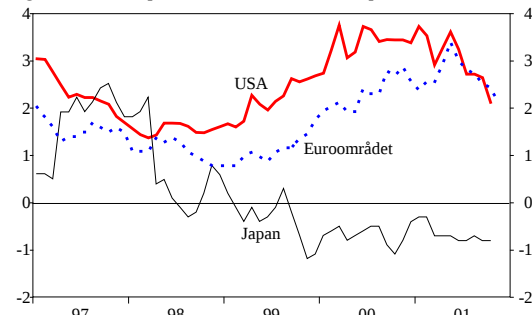
1) Deflator for privat konsum.

Kilder: Norges Bank (Inflasjonsrapport 3/2001), OECD (Economic Outlook 70, foreløpig utgave november 2001), Statistisk sentralbyrå (Økonomiske analyser 6/01) og Finansdepartementet (St.prp. nr.1 Tillegg nr. 4 (2001-2002)).

2. Internasjonal økonomi

Figur 1 Sysselsetting og arbeidsledighet i USA. Sesongjustert. 1000 personer og prosent av arbeidsstyrken

Kilde: EcoWin.

Figur 2 Konsumpriser. tolv månedersvekst i prosent

Kilde: EcoWin.

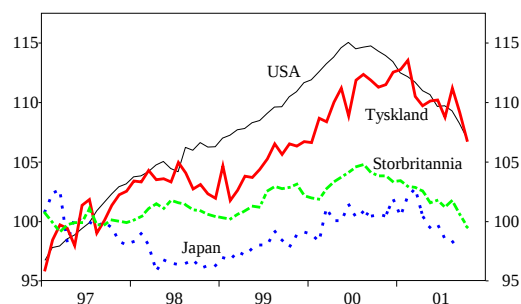
Den svake utviklingen i verdensøkonomien har fortsatt den siste måneden, og utsiktene synes svake på kort sikt. Både IMF, OECD og EU-kommisjonen har foretatt betydelige nedjusteringer av vekstanslagene for i år og neste år, særlig for USA, Japan og Tyskland. Veksten ventes imidlertid å ta seg markert opp fra andre halvår 2002, drevet av et nytt oppsving i USA. OECD og IMF anslår begge en BNP-vekst i USA på 0,7 pst. i 2002. I euroområdet ventet OECD en vekst på 1,4 pst. neste år, mens EU-kommisjonen og IMF anslår en vekst på 1,3 pst.

Ifølge National Bureau of Economic Research i USA har **amerikansk økonomi** vært i resesjon siden mars 2001. BNP-veksten har avtatt markert, og nye nasjonalregnskapstall viser at BNP falt med 1,1 pst. i 3. kvartal (sesongjustert årlig rate). Private investeringer falt sesongjustert med hele 10,7 pst., og bidro dermed isolert sett til å trekke ned BNP-veksten med i underkant av 2 prosentpoeng. Veksten i privat konsum var samtidig den svakeste siden 3. kvartal 1993. Fallet i industriproduksjonen har fortsatt inn i 4. kvartal, med en nedgang på 1,2 pst. fra september til oktober (sesongjustert). Industriproduksjonen har nå falt i 14 av de siste 16 månedene, og den var i oktober 7,3 pst. lavere enn i samme måned i fjor. Situasjonen i arbeidsmarkedet har forverret seg markert de to siste månedene. Fra september til november falt sysselsettingen med om lag 800 000 personer, mens arbeidsledigheten økte med 0,8 prosentpoeng til 5,7 pst., det høyeste nivået siden august 1995. I oktober var årsveksten i konsumprisene 2,1 pst., mot 2,6 pst. i september. Den lavere veksten skyldes i hovedsak fallende energipriser. Utenom mat og energi steg tolv månedersveksten fra 2,6 pst. til 2,7 pst.

I **euroområdet** økte BNP sesongjustert med 0,1 pst. fra 2. til 3. kvartal. Det største vekstbidraget kom fra privat konsum, mens både investeringer og nettoeksporten bidro til å trekke veksten ned. I Tyskland falt BNP med 0,1 pst. i 3. kvartal, etter nullvekst kvartalet før. BNP falt også i Nederland, mens BNP-veksten i Frankrike og Italia i 3. kvartal var hhv. 0,5 og 0,2 pst. Arbeidsledigheten i euroområdet var i september uendret på 8,4 pst. av arbeidsstyrken (sesongjustert). Ledigheten er lavest i Nederland, med 2,2 pst., og høyest i Spania med 12,9 pst. Inflasjonstakten i området har avtatt siden mai i år, som følge av bl.a. lavere oljepriser. Tolv månedersveksten i konsumprisene i november er foreløpig anslått til 2,1 pst., ned fra 2,4 pst. i oktober.

Japanske myndigheter har nedjustert sitt BNP-anslag for 2001 fra 1,7 til -0,9 pst. Vekstanslaget er om lag på linje med anslagene fra IMF og OECD. Både etterspørselen fra eksportmarkedene og den innenlandske etterspørselen faller. Nedgangen i eksporten forklares med avmatningen internasjonalt og den svake etterspørselen etter IKT-produkter. Industriproduksjonen falt med 0,3 pst. i oktober, og er dermed 12 pst. lavere enn i samme måned i fjor. Dette er den kraftigste nedgangen i japansk industriproduksjon siden 1975. Den negative utviklingen i produksjonen har bidratt til en ytterligere svekkelse i arbeidsmarkedet. Arbeidsledigheten steg sesongjustert med 0,1 prosentpoeng i oktober til 5,5 pst., samtidig som yrkesfrekvensen avtok til 62 pst., 0,8 pst.

Figur 3 Industriproduksjon. Sesongjusterte volumindekser. 1997=100

Kilde: EcoWin.

lavere enn i oktober 2000. Tolvmånedersveksten i konsumprisene har vært negativ de siste par årene, og i oktober var konsumprisene 0,8 pst. lavere enn i samme måned året før.

I **Sverige** økte BNP sesongjustert med 0,1 pst. fra 2. til 3. kvartal, etter nullvekst kvartalet før. Både offentlig etterspørsel, eksporten og importen avtok sesongjustert, mens det var svak vekst i investeringer og privat forbruk. Det svenske konjunkturinstituttet har i sin siste kvartalsrapport nedjustert BNP-anslagene for Sverige til 1,2 pst. i 2001 og 1,5 pst. i 2002. Oppbremsingen i svensk økonomi skyldes i hovedsak den internasjonale lavkonjunkturen. Aktiviteten ventes først å ta seg opp høsten 2002, som følge av sterkere vekst internasjonalt og en ekspansiv økonomisk politikk, med skattelettelser i størrelsesordenen 1 pst. av BNP (om lag 20 mrd. SEK) i 2002. Arbeidsledigheten var i oktober uendret på 4,0 pst. Inflasjonstakten har avtatt, og tolvånedersveksten i konsumprisene var i oktober 2,7 pst., mot 3,2 pst. i september. Det er i første rekke lavere energipriser og lånerenter som har bidratt til å bringe ned veksttakten. Utenom husholdningenes renteutgifter til egen bolig og den direkte virkninger av endringer i avgifter var tolvånedersveksten i oktober 3,1 pst., mot 3,4 pst. i september.

Også i **Storbritannia** har veksten i innenlandsk etterspørsel avtatt de siste månedene, men ikke i samme grad som i euroområdet. Detaljhandelen falt med 0,1 pst. fra september til oktober, mens industriproduksjonen i august til oktober var 3,7 pst. lavere enn i samme tremånedersperiode i fjor. Det er også tegn til en viss svekkelse av arbeidsmarkedet, selv om det fortsatt er stramt. I perioden august-oktober var arbeidsledigheten 5,1 pst., en økning på 0,1 prosentpoeng fra forrige tremånedersperiode. Tolvmånedersveksten i konsumprisene avtok fra 1,6 til 0,9 pst. i november, først og fremst som en følge av lavere energipriser og rentekostnader. Utenom rentekostnader avtok tolvånedersveksten fra 2,3 til 1,8 pst.

Tabell 2 Internasjonale hovedtall. Prosentvis endring fra året før (om ikke annet er angitt)

	Bruttonasjonalprodukt					Konsumpriser					Arbeidsledighet (nivå) ¹⁾				
	2000	2001	2002			2000	2001	2002			2000	2001	2002		
		OECD ³⁾	FIN ²⁾	OECD ³⁾	Consen ⁴⁾		OECD ³⁾	FIN ²⁾	OECD ³⁾⁵⁾	Consen ⁴⁾		OECD ³⁾	FIN ²⁾	OECD ³⁾	Consen ⁴⁾
USA	4,1	1,1	1,2	0,7	0,7	3,4	1,8	2,4	1,0	1,9	4,0	4,8	6,0	6,2	6,0
Japan	1,5	-0,7	-0,8	-1,0	-0,6	-0,6	-1,3	-0,4	-1,5	-0,9	4,7	5,0	5,8	5,5	5,6
Storbritannia	2,9	2,3	1,5	1,7	2,0	2,9	1,6	2,4	2,3	2,3	5,5	5,1	5,5	5,3	3,5 ⁶⁾
Frankrike	3,4	2,0	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7	1,5	1,4	1,4	9,5	8,9	9,4	9,4	9,3
Tyskland	3,0	0,7	1,0	1,0	1,0	1,9	1,9	1,7	1,0	1,5	7,5	7,5	7,9	8,1	..
Sverige	3,6	1,4	1,5	1,6	1,7	1,3	2,6	2,1	3,0	2,1	4,7	4,1	4,3	4,5	..
Norges handelspartnere	3,6	1,4	1,3	1,4	1,6	2,3	2,2	2,1	1,9	1,9	6,2	6,0	6,3	6,4	..
Euroområdet ⁷⁾	3,5	1,6	1,3	1,4	1,5	2,5	2,5	1,9	1,6	1,7	8,9	8,5	8,8	8,9	..

1) I prosent av arbeidsstyrken. 2) Anslag i St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 4 (2001-2002). 3) Economic Outlook 70, foreløpig versjon, november 2001. 4) Consensus Economics, november 2001. 5) Anslag på prisdeflatoren for privat konsum. 6) Definisjonen på arbeidsledigheten avviker. 7) Fra 1.1.2001 omfatter euroområdet også Hellas.

3. Finansmarkedene

Internasjonalt har flere sentralbanker nedjustert sine styringsrenter den siste måneden. Prisingen i pengemarkedet tyder imidlertid på at markedsaktørene nå forventer at rentebunnen internasjonalt snart er nådd, og at styringsrentene vil bli justert opp gjennom neste år.

Norges Bank satte 12. desember ned styringsrenten med 0,5 prosentpoeng til 6,5 pst. Norges Bank opprettholdt samtidig sin grunnholdning for pengepolitikken, og uttrykte at det med uendret rente er mer sannsynlig at inflasjonen på to års sikt blir lavere enn 2½ pst. enn at den blir høyere. Reduksjonen på 0,5 prosentpoeng var i overkant av markedets forventninger, og førte til at pengemarkedsrenten falt noe. Tremåneders pengemarkedsrente er nå 6,5 pst. FRA-rentene tyder på forventninger om at styringsrenten blir redusert med ytterligere ¾-1 prosentpoeng i løpet av neste år.

Den 11. desember satte **den amerikanske sentralbanken** ned sin styringsrente med 0,25 prosentpoeng til 1,75 pst. Banken har dermed satt ned styringsrenten elleve ganger i år med til sammen 4,75 prosentpoeng. Sentralbanken opprettholdt sin ekspansive grunnholdning for pengepolitikken, og uttrykte at usikkerheten heller mest mot en fortsatt svak utvikling i økonomien. Prisingen i

Tabell 3 Renteanslag for 3-måneders renter. Prosent

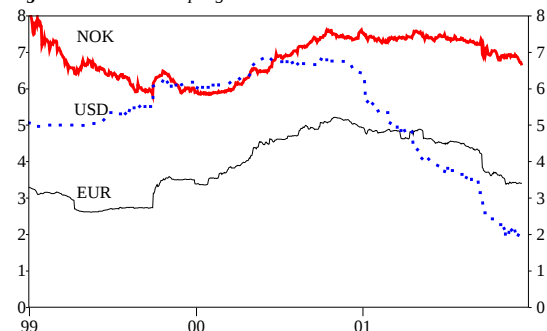
	Februar 2002			November 2002		
	Norge	Euro	USA	Norge	Euro	USA
Terminkurve ¹⁾	6,4	3,2	1,9	5,9	3,5	3,4
Consensus ²⁾	6,6	3,1	2,1	6,5	3,3	2,8

1) Implisitte renteforventninger pr. 12. desember basert på terminkurven for swaprenter i begynnelsen av februar og november 2002.

2) Consensus-anslaget for februar og november 2002 er punktanslag ved utgangen av måneden. For USA anslås statssertifikatrenter.

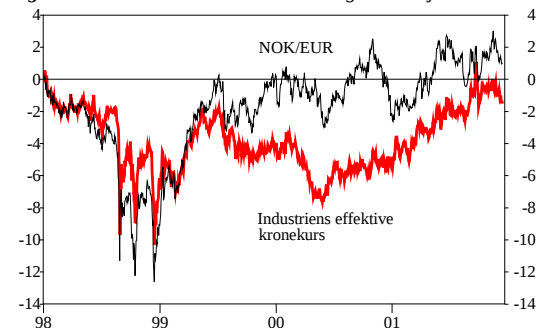
Kilde: Bloomberg og Consensus Economics.

Figur 4 Tremåneders pengemarkedsrenter. Prosent

Kilde: EcoWin.

Figur 5 Valutakurser. Prosentvis endring siden 2. januar 1998

Kilde: Norges Bank.

pengemarkedet tyder på forventninger om at styringsrenten vil bli justert oppover igjen i annet halvår neste år.

Både **Den europeiske sentralbanken (ESB)** og **Bank of England** satte 8. november ned styringsrenten med 0,5 prosentpoeng. ESB har med dette satt ned styringsrenten med 1,5 prosentpoeng så langt i år til 3,25 pst. Sentralbanken begrunnet sin beslutning med redusert inflasjonspress fra etterspørselssiden og forventninger om at realveksten vil komme under den potensielle veksten også i deler av neste år. Prisingen i pengemarkedet tyder på forventninger om ytterligere reduksjon i styringsrenten på $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{2}$ prosentpoeng. **Danmarks Nationalbank** fulgte ESB og reduserte sin styringsrente med 0,5 prosentpoeng til 3,6 pst.

I **Storbritannia** er styringsrenten satt ned med til sammen 2 prosentpoeng så langt i år. Styringsrenten er dermed 4,0 pst., som er det laveste nivået siden 1964. Prisingen i pengemarkedet tyder på forventninger om at styringsrenten kan bli satt ned med ytterligere $\frac{1}{4}$ prosentpoeng før renten bli justert oppover igjen i andre halvår neste år.

Også sentralbankene i Sveits, Canada, New Zealand og Australia har redusert sine styringsrenter siden forrige Konjunkturbildet.

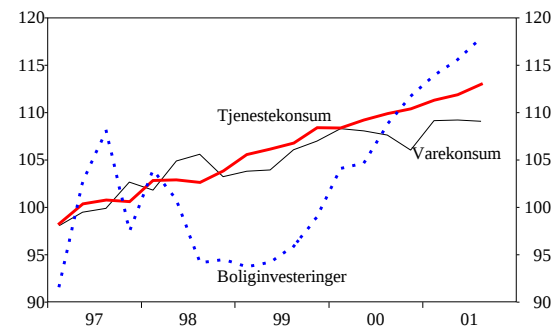
Renten på norske **tiårs statsobligasjoner** falt markert gjennom oktober og begynnelsen av november, og var den 8. november nede i 5,6 pst. Renteutviklingen har i stor grad fulgt utviklingen i tilsvarende tyske og amerikanske papirer. Rentene på tyske og amerikanske tiårs statsobligasjoner har steget den siste månedene og trukket den norske tiårsrenten oppover, til rundt 6,2 pst. Rentedifferansen mellom norske og tyske tiårs statsobligasjoner har ligget nokså stabilt på rundt 1,4 prosentpoeng.

Industriens effektive kronekurs har svekket seg noe den siste måneden, og er nå i underkant av 4 pst. sterkere enn ved årsskiftet. Den 14. november ble kronen notert til 7,85 mot euro, som er det sterkeste nivået siden euroens introduksjon i januar 1999. Kronekursen er nå 8,0 mot euro.

De fleste **aksjebørsene** internasjonalt har hatt en positiv utvikling siden 21. september, og aksjekursene er nå høyere enn før terrorhandlingene i USA 11. september. Også Oslo Børs har hatt en positiv utvikling i denne perioden, men ligger fremdeles lavere enn 10. september.

4. Norsk økonomi

Figur 6 Husholdningenes etterspørsel. Sesongjusterte volumindekser, 1997=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Husholdningene

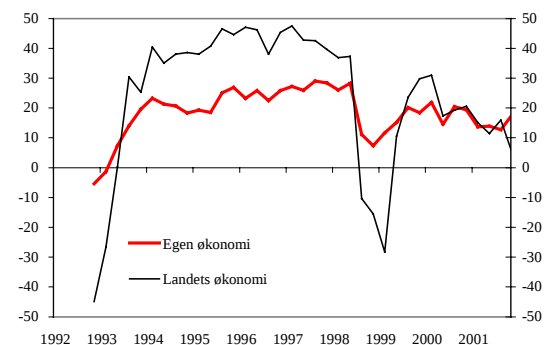
Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte **privat forbruk** sesongjustert med 0,3 pst. fra 2. til 3. kvartal i år. Tjenestekonsumet økte kraftig fra kvartalet før, mens det var en viss sesongjustert nedgang i varekonsumet. Dersom privat konsum holder seg sesongjustert uendret fra 3. til 4. kvartal i år, vil veksten fra 2000 til 2001 bli om lag 2 pst. Den kraftige veksten i boliginvesteringene fortsatte fra 2. til 3. kvartal i år, med en sesongjustert vekst på 2 pst.

Varekonsumet tok seg sesongjustert noe opp fra september til oktober, etter en tilsvarende nedgang måneden før. Ser en de siste seks månedene fram til oktober under ett, har både det samlede varekonsumet og detaljomsetningen utenom biler og bensin vært om lag uendret. Derimot har det vært en klar oppgang i førstegangsregistreringen av personbiler. Oppgangen i registreringstallene må imidlertid først og fremst ses i sammenheng med økte kjøp av biler til næringslivet. I november avtok den sesongjusterte førstegangsregistreringen av personbiler, og samlet sett ligger det nå an til en klar nedgang fra 2000 til 2001.

Forventningsindikatoren for husholdninger var sesongjustert om lag uendret fra 3. til 4. kvartal. Husholdningenes er nå noe mindre optimistiske i vurderingen av landets økonomi, mens egen økonomi vurderes som noe bedre enn i 3. kvartal. Sammenliknet med samme kvartal i fjor har forventningene til både landets og egen økonomi blitt mindre optimistiske.

Ifølge nye finansregnskapstall for husholdningene tok husholdningene opp nye lån for 80,7 mrd. kroner de siste fire kvartalene fram til 2. kvartal. Husholdningenes samlede gjeld økte dermed med 9,5 pst. fra 2. kv. i fjor til 2. kv. i år. Samtidig investerte husholdningene 100 mrd. kroner i fordringsposter i samme periode, slik at **netto finansinvesteringene** var drøyt 19 mrd. kroner. Netto finansinvesteringene er dermed om lag på samme nivå som i de to foregående kvartalene. Som følge av svak utvikling i aksjemarkedene, falt

Figur 7 Forventningsindikatoren for husholdninger. Sesongjusterte tall

Kilde: Norsk Gallup og Finansdepartementet.

husholdningenes netto finansformue noe fra utgangen av 2. kvartal i fjor til samme tid i år, både i mrd. kroner og som andel av disponibel inntekt. Sett under ett er husholdningenes finansielle stilling fortsatt solid. Ved utgangen av 2. kvartal utgjorde husholdningenes netto finansformue 62 pst. av disponibel inntekt, en nedgang på fire prosentpoeng fra samme tid i fjor. Ifølge kredittindikatoren (K2) holdt **kredittveksten** for husholdningene seg på et høyt nivå også i perioden juli-oktober. Den høye kredittveksten det siste året må ses i sammenheng med stigende boligpriser og økt antall omsetninger.

Antall igangsatte boliger økte sesongjustert med 3 pst. fra 2. til 3. kvartal. Gjennomsnittsarealet avtok imidlertid markert, og igangsatt areal falt sesongjustert med 4 pst. i samme periode. Nedgangen i gjennomsnittsarealet må ses i sammenheng med økt andel studentboliger. Den samlede ordretilgangen og de samlede ordreservene av boligbygg avtok sesongjustert fra 2. til 3. kvartal. Det var imidlertid rehabilitering som trakk ned, mens både ordretilgangen og ordreservene for nybygg var om lag uendret. Ordresituasjonen tilsier dermed høy igangsetting av boliger også framover. I tillegg tyder utviklingen i boligprisene på fortsatt høy etterspørsel etter boliger. I november økte prisene på brukte OBOS-leiligheter sesongjustert, mens prisene på boliger formidlet av Exact var om lag uendret.

Bedriftene i Fastlands-Norge

Bruttoproduktet i **Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning** var sesongjustert om lag uendret fra 2. til 3. kvartal 2001 ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall. Den sesongjusterte produksjonen i de tjenesteytende næringer økte svakt i 3. kvartal, mens det innenfor industri og bergverk var en nedgang på 1,3 pst.

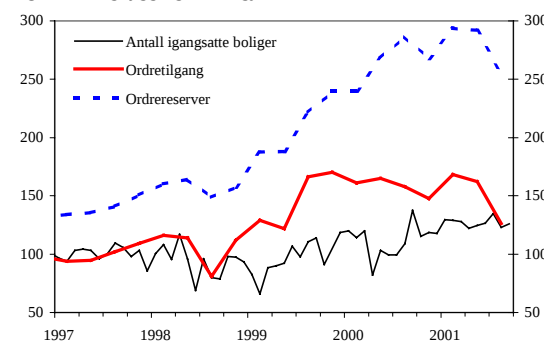
Ifølge produksjonsindeksen økte imidlertid **industriproduksjonen** sesongjustert med hele 1,3 pst. fra september til oktober, etter nedgang måneden før. Med unntak av produksjon av oljeplattformer økte produksjonen i samtlige næringer. I de tradisjonelt utekonkurrerende næringene har produksjonen tatt seg klart opp de to siste månedene, etter en markert nedgang i juli og august. Produksjonen innenfor nærings- og nytelsesmiddelindustrien økte med om lag 7 pst. i oktober, først og fremst som følge av bedre tilgang på råstoff til fiskeindustrien. Også i verkstedindustrien økte produksjonen i oktober. Hvis det sesongjusterte nivået de siste tre månedene holder seg ut året, vil industriproduksjonen falle med 0,5 pst. fra 2000 til 2001.

Produksjonen i de **tradisjonelt utekonkurrerende næringene** økte sesongjustert med 2,9 pst. fra september til oktober. Innenfor kjemiske råvarer økte produksjonen sesongjustert med 4,7 pst., og også innenfor oljeraffinering og kjemisk industri, treforedling og metaller var produksjonsutviklingen positiv i oktober. Hittil i år har imidlertid de tradisjonelle eksportnæringene samlet sett utviklet seg svakt, med en produksjonsnedgang på 1,6 pst. sammenliknet med samme periode i fjor. Brorparten av fallet i produksjonen må ses i sammenheng med tilbakegangen innenfor metaller, hvor produksjonen etter årets første ti måneder er 4,7 pst. lavere enn i samme periode i fjor. Innenfor treforedling har produksjonen falt med 1,9 pst. Dersom det sesongjusterte nivået de siste tre månedene holder seg ut året, vil produksjonen innenfor de tradisjonelt utekonkurrerende næringene falle med 1,7 pst. fra 2000 til 2001.

Den samlede tilgangen av nye **industriordre** økte svakt fra 2. til 3. kvartal i år. Både på eksport- og hjemmemarkedet utviklet ordretilgangen seg positivt i 3. kvartal, først og fremst som følge av oppgang innenfor metaller og kjemiske råvarer. Hittil i år ligger imidlertid den totale ordretilgangen om lag 11 pst. lavere enn i tilsvarende periode i fjor. Nedgangen har vært klart størst i hjemmemarkedet, noe som må ses i sammenheng med unormalt høy ordretilgang i forkant av at verftssubsidiene falt bort fra januar 2001. Til tross for lavere ordretilgang har ordreservene tatt seg klart opp i 3. kvartal. Ved utgangen av kvartalet var reservene om lag 25 pst. høyere enn for ett år siden.

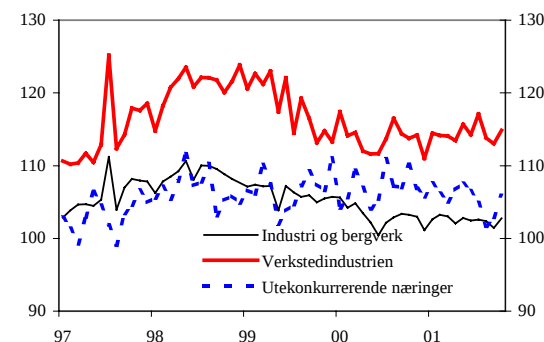
Ifølge produksjonsindeksen for **bygg og anlegg** falt den sesongjusterte produksjonen i bygge- og anleggsnæringen med 5,0 pst. fra 1. til 2. kvartal. Innenfor anlegg falt produksjonen med 2,4 pst., mens produksjonen innenfor bygg falt med 4,6 pst. Reduksjonen i aktiviteten er særlig markert innenfor rehabilitering av bygg, hvor produksjonen falt sesongjustert med hele 8,5 pst.

Figur 8 Boligbygging. Sesongjusterte indekser. 1995=100

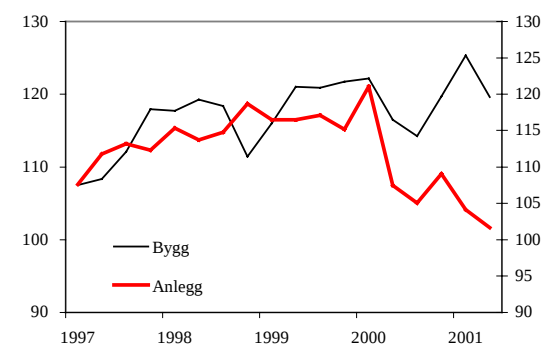
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Figur 9 Industriproduksjon. Sesongjusterte volumindekser 1995=100

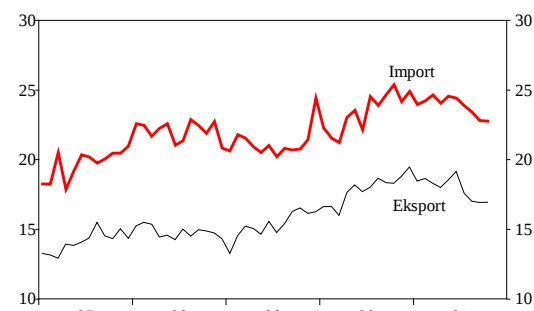
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Figur 10 Produksjon i bygg og anlegg. Sesongjusterte volumindekser, 1995=100

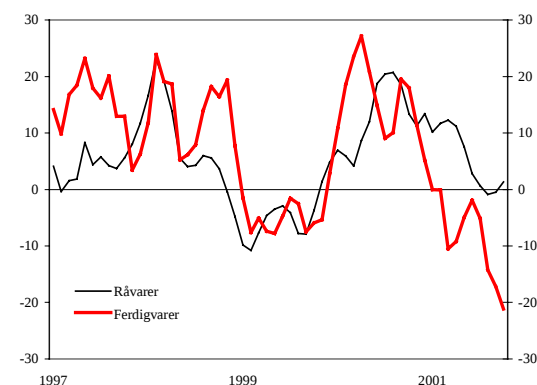
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 11 Eksport og import av tradisjonelle varer. Sesongjusterte månedstall i mrd. kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 12 Import av tradisjonelle varer. Tolv månedersvekst i prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Innenfor bygg ligger produksjonen fortsatt på et høyt nivå, mens produksjonen innenfor anlegg har avtatt markert de siste 5 kvartalene. Ifølge de nye nasjonalregnskapstallene økte den samlede produksjonen i bygge- og anleggsnæringen med 2,7 pst. i 3. kvartal.

Ordretilgangen innenfor bygg og anlegg falt sesongjustert med hele 13,3 pst. fra 2. til 3. kvartal i år, etter en kraftig økning i de to foregående kvartalene. Ordretilgangen økte innenfor anlegg, mens tilgangen innenfor boligbygg og driftsbygg gikk kraftig ned. De samlede ordreservene falt sesongjustert med 6,4 pst. fra 2. til 3. kvartal, først og fremst som følge av at lavere reserver innenfor boligbygg. De samlede ordreservene var ved utgangen av 3. kvartal uendret i forhold til samme tid i fjor.

I årets elleve første måneder lå **elektrisitetsproduksjonen** 16,2 pst. lavere enn i samme periode i fjor, noe som må ses i sammenheng med en normalisering av produksjonen etter uvanlig store nedbørmengder i fjor.

Investeringene i Fastlands-Norge falt sesongjustert med 2,6 pst. fra 2. til 3. kvartal, men utviklingen varierer betydelig mellom ulike sektorer. I tjenesteytende næringer har investeringsnivået falt gjennom 2001, mens investeringer i boliger samt industri og bergverk har tatt seg opp.

Den siste investeringstelling tyder på at investeringsvolumet innenfor industri og bergverk vil øke med 8,8 pst. i år. Dette er på 2,3 prosentpoeng lavere enn i forrige telling. Korrigert for systematiske avvik mellom antatte og utførte industriinvesteringer, viser tellingen en investeringsvekst på i overkant av 10 pst. fra 2001 til 2002. Denne oppgangen må ses i sammenheng gjennomføringen av enkelte store prosjekter innenfor metallindustrien. Vekstanslaget for 2002 er om lag 25 prosentpoeng lavere enn ved tellingen i 3. kvartal. For elforsyning er ligger det an til en vekst på 10 pst. i 2001, uendret fra forrige telling. For 2002 viser tellingen nå en vekst på hele 45 pst., mot 6 pst. sist. Det knytter seg imidlertid stor usikkerhet til gjennomføringen av enkelte større prosjekter.

Utenriksøkonomien

Ifølge **kvartalsvis nasjonalregnskap** falt eksportvolumet av tradisjonelle varer sesongjustert med 5 pst. fra 2. til 3. kvartal. For alle de store varegruppene var det nedgang i eksporten. Videreføring av eksportvolumet i 3. kvartal ut året gir en eksportvekst på 3 pst. fra 2000 til 2001. Eksportprisene for tradisjonelle varer falt med 1,9 pst. i samme periode. Det var i første rekke metaller, kjemiske råvarer og produkter fra treforedlingsindustrien som opplevde prisnedgang.

Ifølge handelsstatistikken var den sesongjusterte **eksportverdien av tradisjonelle varer** uendret fra september til oktober. Eksportverdien har dermed ligget stabilt i tre måneder, etter markert nedgang i juli og august.

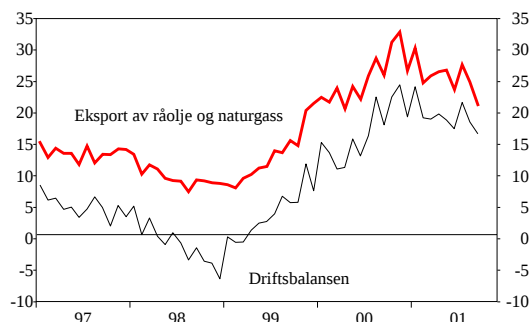
Etter ti måneder i år er eksportverdien 2,2 pst. høyere enn i samme periode i fjor. Nedleggelsen av oljeraffineriet på Sola i fjor sommer har isolert sett bidratt til å trekke eksportverdien ned med anslagsvis 4 pst. Eksporten av ulike ferdigvarer, som maskiner og møbler, har derimot økt fra i fjor til i år. De siste månedene har imidlertid også eksporten av maskiner vist en svakere tendens.

Eksporten av fisk har et klart sesongmønster, med høyest eksport i oktober og november. Lave laksepriser, til dels under EUs minstepris, har bidratt til at eksportverdien av fisk de siste månedene ligget under nivået fra i fjor. Eksportvolumet av laks til EU har også falt betydelig. I oktober steg imidlertid fiskeeksporten kraftig, til 3,8 mrd. kroner. Dette er 7 pst. høyere enn i oktober i fjor.

Spotprisene på enkelte metaller, bl.a. kobber og aluminium, har steget med om lag 15 pst. siden begynnelsen av november, da prisene lå på samme lave nivå som tidlig i 1999. De siste årene har det vært en relativt parallell utvikling i eksportprisindeksen og metallprisene, og oppgangen i spotprisene kan dermed indikere en oppgang i eksportprisene i 4. kvartal.

Importvolumet av tradisjonelle varer falt med drøye 3 pst. sesongjustert fra 2. til 3. kvartal ifølge de kvartalsvis nasjonalregnskapstallene. Samtidig ble importveksten i 2. kvartal oppjustert fra 0,1 til 1,8 pst. Importprisene falt sesongjustert med snaut 4 pst. fra 2. til 3. kvartal.

Figur 13 Driftsbalansen overfor utlandet. Månedstall i mrd. kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Den sesongjusterte **importverdien** av tradisjonelle varer var om lag uendret fra september til oktober. Det siste året har importen av ferdigvarer utviklet seg spesielt svakt. Dette skyldes bl.a. lav import av maskiner utenom biler. Bilimporten var beskjeden gjennom hele våren, men har nå vist en stigende tendens de siste fire månedene. Importen av råvarer og halvfabrikata har vist en sterkere utvikling enn ferdigvareimporten.

Driftsbalansen overfor utlandet viste et overskudd på 16,7 mrd. kroner i september. Samtidig ble overskuddet tidligere i år, og da særlig for januar, oppjustert betydelig, slik at overskuddet på driftsbalansen hittil i år nå anslås til 175 mrd. kroner. I september viste tjenestebalansen et overskudd på 1,6 mrd. kroner, og i årets ni første måneder har eksporten av tjenester steget med 16 pst. i forhold til samme periode i fjor. Underskuddet på rente- og stønadsbalansen er så langt i år beregnet til 14,9 mrd. kroner. Beregnede negative omvurderinger på Norges fordringer overfor utlandet er hittil i år 48,2 mrd. kroner, hvorav en tredel ble registrert i september. Dette må ses i sammenheng med urolighetene på verdens finansmarkeder etter terroraksjonene mot USA 11. september.

Oljemarkedet

Hittil i år har gjennomsnittlig **oljepris** vært 24,7 USD pr. fat, eller om lag 222 kroner. Oljeprisen har falt fra om lag 26 USD i begynnelsen av september til et nivå på om lag 18 USD. Frykt for lavere vekst i verdensøkonomien, og dermed svakere etterspørsel etter olje, har bidratt til fallet i oljeprisen.

OPEC har tidligere i år redusert produksjonskvotene i tre omganger med i alt 3,5 mill. fat pr. dag. Tall fra det internasjonale energibyrået (IEA) viser at produksjonen i OPEC-landene i november lå om lag 0,5 mill. fat over de samlede kvotene på 23,2 mill. fat pr. dag. På OPEC-møtet 14. november ble det besluttet å redusere produksjonskvotene med ytterligere 1,5 mill. fat pr. dag fra 1. januar 2002 under forutsetning av at oljeproduserende land utenfor OPEC bidro med reduksjoner på minst 0,5 mill. fat.

Norge har varslet at landet tar sikte på å begrense oljeproduksjonen med i størrelsesorden 100 000–200 000 fat pr. dag dersom OPEC og oljeeksporterende land utenfor OPEC også reduserer produksjonen. Mexico og Oman har varslet en reduksjon på henholdsvis 100 000 fat og 25 000 fat pr. dag, og Russland vil redusere eksporten av olje med 150 000 fat pr. dag fra årsskiftet.

De amerikanske **råoljelagrene** steg med 4,2 mill. fat i uke 48, og er nå på 311,5 mill. fat. Dette er 8,8 pst. høyere enn på samme tid i fjor, og også litt høyere enn gjennomsnittet de siste fem årene.

Produksjonen av petroleum på norsk sokkel var 206,3 mill. Sm³ o.e. de første ti månedene i år. Av dette utgjorde oljeproduksjonen 149,9 mill. Sm³ o.e., kondensat og NGL 14,4 mill. Sm³ o.e. og gass 41,9 mill. Sm³. Samlet produksjon var om lag 5,4 pst. høyere enn i samme periode i fjor.

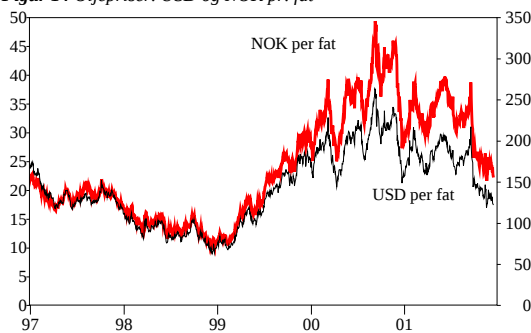
Eksportverdien av olje og gass var om lag 252 mrd. kroner de første ti månedene i år. Dette er en økning på 2,1 pst. i forhold til tilsvarende periode i fjor. Som følge av lavere priser var imidlertid eksportverdien av olje og gass i oktober i år om lag 21 pst. lavere enn i fjor.

Arbeidsmarkedet

Ifølge sesongjusterte tall fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) økte **sysselsettingen** med 4000 personer fra tremånedersperioden mai-juli til tremånedersperioden august-oktober. Sysselsettingen er dermed tilbake på samme nivå som i 2. kvartal i år, og er 2000 personer høyere enn i tilsvarende periode i fjor. Sesongjustert har arbeidsstyrken økt med 7000 personer siden forrige tremånedersperiode og ligger nå 10 000 personer høyere enn i tilsvarende periode i fjor.

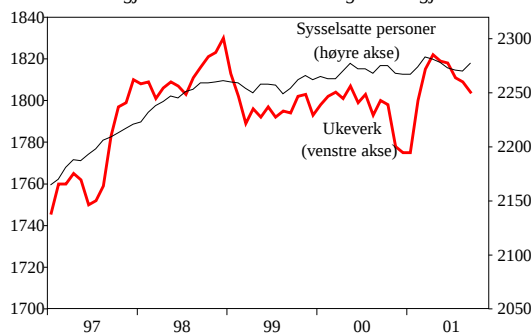
Ifølge sesongjusterte AKU-tall var **arbeidsledigheten** om lag 3000 personer høyere i tremånedersperioden august-oktober enn i foregående tremånedersperiode. I gjennomsnitt utgjorde de arbeidsledige 3,7 pst. av arbeidsstyrken i

Figur 14 Oljepriser. USD og NOK pr. fat

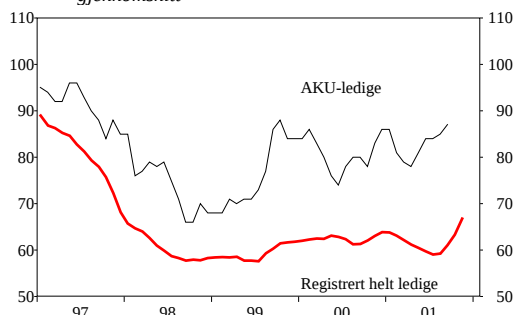
Kilde: EcoWin.

Figur 15 Antall sysselsatte personer og utførte ukeverk i 1000. Sesongjusterte tall. Tremåneders glidende gjennomsnitt

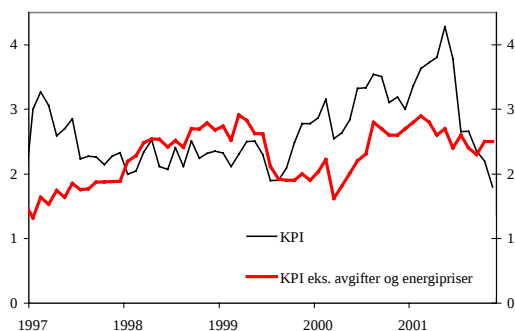
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 16 AKU-ledighet og antall registrerte helt ledige, 1000 personer. Sesongjusterte tall. Tremåneders glidende gjennomsnitt

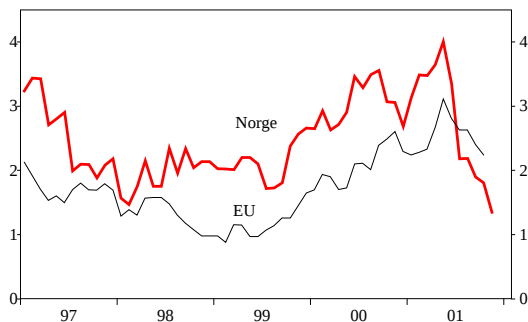
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Aetat Arbeidsdirektoratet.

Figur 17 Konsumprisindeksen. Prosentvis endring fra året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Figur 18 Harmoniserte konsumpriser. Prosentvis endring fra året før

Kilde: EcoWin.

tremånedersperioden august-oktober, mot 3,6 pst. i 3. kvartal og 3,4 pst. i både 1. og 2. kvartal.

Også den **registrerte ledigheten** har tatt seg opp de siste månedene. Tall fra Aetat viser at det var 6100 flere registrerte ledige i november i år sammenliknet med samme måned i fjor. Fra perioden juni-august til perioden september-november har den sesongjusterte ledigheten økt med 7600 personer, og utgjør nå snaut 67 000. Arbeidsledigheten tilsvarer dermed 2,8 pst. av arbeidsstyrken. Økningen i ledigheten er særlig stor innen tjenesteytende yrker. Det siste året har den registrerte ledigheten økt mest i Akershus, Sogn og Fjordane og Oslo. I Akershus og Oslo skyldes økningen en nedgang i aktiviteten innen varehandel, reiseliv og IT. For Sogn og Fjordane sin del skyldes økningen permitteringer i fiskeindustrien. For landet som helhet er den registrerte ledigheten blant industriarbeidere fortsatt lavere enn ett år tidligere. Aetat mottok imidlertid varsler om nye permitteringer og oppsigelser som omfatter 5800 personer i løpet av november i år, og det er virksomheter innen konkurranseutsatt industri som melder om flest permitteringer og oppsigelser. Antallet forhåndsvarslede permitteringer og oppsigelser er om lag på samme nivå som i oktober.

I november 2001 var det om lag 10 700 personer på ordinære arbeidsmarkedstiltak. De sesongjusterte tallene viser at omfanget av ordinære arbeidsmarkedstiltak har holdt seg stabilt de siste månedene, etter en viss sesongjustert nedgang i juli og august.

Antall **ledige stillinger** annonsert i bl.a. aviser og tidsskrifter gir en indikasjon på etterspørselen etter arbeidskraft. Ifølge tall fra Aetat var tilgangen av ledige stillinger hentet fra media 23 pst. lavere i november i år enn i samme måned i fjor. Det er om lag samme nedgang som i forrige måned. Tilgangen av ledige stillinger har gått mest ned innen naturvitenskapelig arbeid, og da særlig for systemutviklere og programmerere, men også innen andre yrker i tjenesteyting er det en markert nedgang.

Ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå økte **sykefraværet** (legemeldt fravær ut over tre dager) med 4,7 pst. fra 3. kvartal 2000 til 3. kvartal 2001. Sykefraværet steg mest blant unge arbeidstakere og blant kvinner. Fra 2. til 3. kvartal økte sykefraværet noe sterkere enn i tilsvarende periode i fjor. I 3. kvartal var 105 500 personer helt eller delvis sykemeldt. Dette tilsvarer om lag 5,4 pst. av alle arbeidstakere.

Pris og lønn

Tolv månedersveksten i **konsumprisene** var 1,8 pst. i november, ned fra 2,2 pst. måneden før. Dette er den laveste prisveksten siden desember 1996. Det var særlig utviklingen i elektrisitet- og bensinprisene som bidro til å trekke ned tolv månedersveksten fra oktober til november. Etter at elektrisitetsprisene har økt hver måned siden september i fjor, har prisene avtatt noe de tre siste månedene. Tolv månedersveksten i elektrisitetsprisene er imidlertid fortsatt høy og var i november 23 pst. Bensinprisene falt med 4,3 pst. i november, etter en tilsvarende nedgang måneden før. Fra oktober til november i fjor var det ingen endringer i bensinprisene, og tolv månedersveksten falt dermed til -18,4 pst.

Utenom energivarer var det kun små endringer i november, og tolv månedersveksten **korrigert for utviklingen i avgifter og energipriser** var 2,5 pst., det samme som i oktober.

Den **norske harmoniserte konsumprisindeksen** steg med 1,3 pst. fra november i fjor til november i år, mot 1,8 pst. i oktober. Tall for euroområdet viser en prisvekst på 2,4 pst. i oktober, ned fra 2,5 pst. i september. Målt ved denne indeksen er det kun Storbritannia av EU-landene som har lavere prisstigning enn Norge. De lave tallene for Norge har bl.a. sammenheng med reduserte avgifter.

Lønnsstatistikk fra Statistisk sentralbyrå tyder på en årslønnsvekst på rundt 4,5 pst. innenfor forretningsmessig tjenesteyting og eiendomsdrift. Tilsvarende lønnsstatistikk for bank og forsikring antyder en årslønnsvekst på hhv. 4,5 og 4,3 pst.